

Zins, Henryk

"Herzog Albrecht von Preussen und die Bischöfe von Ermland (1525-1568)", E. M. Wermter, "Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands" Bd. 29, 1957, h. 2 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 262-263

1960

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wielki mistrz Fryderyk Saski wprowadził po stuletniej przerwie złote dukaty. Również monety srebrne posiadały lepszą jakość od dawnych szelągów (s. 159). Grube grosze pruskie odpowiadały wagą siedmiu dotychczasowym, a szerokie grosze były prawie całkowicie ze srebra. Fryderyk saski wprowadził w państwie zakonnym system monetarny zbliżony do saskiego. Jego następca Albrecht Brandenburski po raz pierwszy zastosował na monetach tytulaturę książęcą z herbem brandenburskim. Na opłacenie kosztów wojsk najemnych w wojnie 1519 — 1521 r. wypuścił Albrecht w obieg srebrne ćwierćtalary, półtalary i talary. Bite za jego panowania monety srebrne spadły na wartości o 37 razy w stosunku do jego poprzedników. Zdaniem Waschinskiego przez wybite talara mincerstwo pruskie zrobiło krok naprzód od średniowiecza do nowożytności (s. 167). Z opisów jedynie znane są złote dwudukaty i dukaty bite za Albrechta.

Następny rozdział poświęcił Waschinski sprawie siły nabywczej monet krzyżackich. Dokonał tutaj przeliczenia wartości nabywczej różnych typów monet w przeliczeniu ich wartości w stosunku do marki z 1938/9 r. W przeliczeniach tych nie wahał się okazać małych wartości siły nabywczej monety krzyżackiej w niektórych jej okresach.

XI rozdział dotyczy stosunków pomiędzy pieniądzem zakonnym a monetami bitymi przez państwa ościenne.

W ostatnim rozdziale docieka autor, ile też w XV w. płacono za 1 markę czystego srebra o wadze 190 gramów. W uwagach końcowych widzimy pewne złagodzenie ostrości sądów, wypowiedzianych przez Waschinskiego w niektórych rozdziałach na temat polityki monetarnej poszczególnych wielkich mistrzów. Autor wskazuje, że podstawą systemu monetarnego Zakonu przez cały okres jego istnienia była moneta srebrna, podczas gdy złota moneta była zagraniczna lub też wprowadzono ją w trudnych okresach Zakonu. Nie stanowiła jednak odrębnego systemu monetarnego.

Dzieło Emila Waschinskiego stanowi cenny wkład do numizmatyki naszego regionu. Pozwoli ono historykom mediewistom przy pomocy numizmatyki poznać lepiej tajniki polityki zagranicznej, a szczególnie wewnętrznej Zakonu Krzyżackiego. Ma ono tym większą wartość, że poważne zbiory numizmatyczne, zgromadzone pomiędzy dwoma wojnami w Elblągu i Malborku, zaginęły w czasie działań wojennych, a nowe nabytki możliwe są sukcesywnie do uzyskania dzięki badaniom archeologicznym, czynności prywatnych znalazców, którzy przekazują je muzeom regionalnym i indywidualnym zbieraczom, od których dokonuje się minimalnych zakupów.

Zygmunt Lietz

E. M. WERMTER, *Herzog Albrecht von Preussen und die Bischöfe von Ermland (1525 — 1568)*. Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands. Bd. 29, H. 2, Osnabrück 1957, s. 198 — 311.

Omawiana rozprawa jest dysertacją doktorską, przyjętą w 1954 r. przez wydział filozoficzny uniwersytetu w Bonn. W oparciu o wywiezione w czasie ostatniej wojny z Królewca do Niemiec Zachodnich zasoby archiwalne oraz źródła drukowane i bogatą niemiecką literaturę autor podjął się opracowania politycznych, religijnych i gospodarczych stosunków pomiędzy Albrechtem Hohenzollernem i księstwem pruskim a dominium warmińskim w okresie rządów biskupich Maurycego Ferbera, Jana Dantyszka, Tiedemanna Giese i Stanisława Hozjusza w latach 1525 — 1568. Wermter nie uwzględnił zupełnie prac historyków polskich (wyjątek stanowi jedynie opracowany przez

Wł. Pocięchę rozdział o Zygmuncie I, zamieszczony w „The Cambridge History of Poland”) i brak ten odbił się niekorzystnie na tej solidnej skądinąd rozprawie, która stanowi pierwsze, wartościowe w swych faktograficznych detalach opracowanie tego zagadnienia.

Wermter nie dostrzega na ogół szerszego aspektu przedstawianego problemu, nieraz zdaje się zapominać, że Warmia stanowiła tylko fragment zagadnienia stosunku Polski do księstwa pruskiego i że tylko w tej relacji należy patrzeć na dzieje biskupstwa po 1454 r. Dla niego całość problematyki sprowadza się wielokrotnie do stosunku wyizolowanego sztucznie biskupstwa albo jeszcze ciałniej, poszczególnych biskupów do księcia Albrechta Hohenzollerna i ten ich wzajemny stosunek jest zasadniczym przedmiotem analizy. Nie znając prac uczonych polskich, zwłaszcza książki B. Leśnodorskiego¹⁾ oraz licznych studiów K. Górskiego i innych, Wermter charakteryzuje polityczno-prawną sytuację Warmii w kategoriach „Schirmvogtei” (s. 199), nie cytując nawet stanowiska badaczy polskich w tej mierze. W związku z tym zupełnym nieporozumieniem jest opinia autora, jakoby biskup warmiński znajdował się wobec Polski w podobnej zależności co i książę Albrecht po 1525 r. (s. 201).

O tym, jak niekorzystnie odbiło się na wywodach autora traktowanie stosunku księstwa pruskiego do Warmii w oderwaniu od szerszego tła, zwłaszcza z pominięciem w wielu kwestiach polityki Rzeczypospolitej, świadczy np. problem reformacji i nie zauważony przez autora jej polityczny i społeczny aspekt. W związku z tym należało podkreślić, że Albrecht, popierając na terenie Warmii reformację, widział w tej akcji dogodny pretekst wiodący do od dawna upragnionego celu przyłączenia tej ziemi do Zakonu. Dla Polski zaś walka ze wspieranym przez Albrechta w celach politycznych luteranizmem na Warmii była fragmentem znacznie szerszego problemu, a mianowicie umocnienia polskich wpływów na tym terenie²⁾. Do tego momentu politycznego doszedł jeszcze motyw społeczny: obawa przed ruchami socjalnymi ludności plebejskiej w miastach (Gdańsk, Elbląg, Braniewo) i ludności chłopskiej na wsi. Wermter ani słowem nie wspomina o pomocy udzielonej księciu Albrechtowi przez króla i biskupa Ferbera w 1525 r. dla stłumienia powstania chłopskiego w Sambii i Natangii, którego przerzutów na teren Warmii biskup poważnie się obawiał³⁾. Ferber i Albrecht, tak ostro ścierający się w 1525 r. na tle politycznym i religijnym, doszli łatwo do porozumienia w obliczu powstania ludności chłopskiej, co świadczy wymownie o strachu panów feudalnych przed ruchami społecznymi klas uciskanych.

Podobnie, pisząc o reformie systemu monetarnego w 1528 r., autor nie mówi o jej znaczeniu z punktu widzenia procesu unifikacyjnego Prus z Polską. Przypomnienie roli Mikołaja Kopernika w zabiegach o tę reformę rzuciłoby więcej światła na jej charakter.

Sumując należy stwierdzić, że źródłowa praca Wermtera stanowi wartościowy przyczynek do historii ziem pruskich w XVI w. Należy tylko żałować, że autor nazbyt wąsko potraktował miejscami swoje zadanie, nie rzucił omawianego problemu na szersze tło historyczne i nie uwzględnił polskiej literatury tego przedmiotu. Pozwoliłoby to mu na pełniejsze i wnikliwsze wyjaśnienie wielu kwestii.

Henryk Zins

¹⁾ B. Leśnodorski, *Dominium warmińskie (1243—1569)*, Poznań 1949.

²⁾ Por. H. Zins, *Początki reformacji na Warmii*. „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, II, 1957, s. 63—70.

³⁾ Por. H. Zins, *Powstanie chłopskie w Prusach Książęcych w 1525 r.*, Warszawa 1953.